

**Oleg SEREBRIAN** (n. 1969) este scriitor, istoric, politolog și diplomat. Este licențiat în istorie și drept al Universității Pedagogice de Stat din Chișinău (1992) și magistrul în relații internaționale al Institutului European din Nisa (1993). A urmat specializări la Școala Națională de Administrație din Paris și la universitățile din Edinburgh și Birmingham. În 1998 a susținut doctoratul în științe politice. În 1998-1999 a fost purtător de cuvânt al MAE al Republicii Moldova, între 1999 și 2005 a fost prorector al Universității Libere din Moldova, fiind ulterior profesor invitat la diverse centre universitare din Europa de Vest și SUA. În 2010-2015 a fost Ambasador al Republicii Moldova în Franța și pe lângă UNESCO, iar din 2015 este Ambasadorul Republicii Moldova în Germania. Din 2013 este membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Pentru activitatea academică și publicistică a fost decorat de președintele român Emil Constantinescu cu Ordinul Național „Steaua României” (2000) și de președintele francez François Hollande cu Ordinul Național de Merit (2015). În anul 2012, pentru romanul *Cântecul mării* (Ed. Cartier, 2011), a fost distins cu premiul special al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

# Oleg Serebrian

## Woldemar

*Roman*

R o t o n d a

CARTIER

„Wenn du lange in einen Abgrund blickst,  
blickt der Abgrund auch in dich hinein.”<sup>1</sup>

(Friedrich Nietzsche)

|

Știu, e ciudat să te trezești pe lume cu sentimentul că ea nu e cea reală, că e doar o mistificare, o iluzie, dar în cazul meu chiar așa a fost. Era într-o dimineață de vară, o dimineață cu multă lumină. Cred că aveam trei ani, or, din spusele bunicii, doar până la acea vârstă obișnuiau să mă mai culce vara în leagănul din veranda de la etaj. Geamurile erau larg deschise, pentru că simțeam deslușit adierile vântului în starea aceea de semiveghe. Am crăpat ochii și am văzut cărările de lumină prelingându-se prin coroana pomului de păr de lângă geam. Ascultasem câteva clipe cu ochii întredeschiși strigătele rândunecelor și foșnetul agitat al frunzelor, apoi am urmărit firicelele de praf care dansau în dărele lungi de lumină aurie. M-am întrebat atunci, dacă acele particule de praf erau esența aerului sau a luminii? E prima întrebare pe care țin minte să mi-o fi pus mie însumi. Am trecut mâna prin pârtia luminoasă, încercând să prind firicelele care se profilau în ea, dar n-am dat de nimic, n-am simțit nimic.

<sup>1</sup> „Când te uiți prea îndelung în abis, abisul se uită în tine însuși.” (germ.)

Mâna alunecă fără niciun obstacol și era goală. Atunci m-am întrebat dacă ceea ce vedeam exista cu adevărat, dacă tot ceea ce simt, tot ce aud, mai putea fi văzut, simțit și auzit la fel și de ceilalți, dacă lumea arată pentru toți la fel și dacă e chiar reală...

Am găsit de timpuriu că lumea oamenilor e ciudată și că mi-e profund străină, iar legile după care pretind ei că ar trăi sunt neclare și suspecte. Mai târziu aveam să înțeleg ce mă deranja cel mai mult în ele – asemănarea cu un program prestabilit: ne naștem, creștem, visăm, ne pornim, ne grăbim, greșim, vrem să părem ceva ce nu suntem, sperăm la ceva dintr-un viitor care e fizic ireal. Apoi parcă revenim de unde ne-am pornit, ne oprim surprinși de tot ce ni s-a întâmplat, regretăm ceva ce n-a fost, sau a fost, nu putea fi, este, nu este, nu poate fi și nu va fi nicicând, îmbătrânim, murim... Și mai înspăimântătoare decât „programul” sunt „eroarea de program”, abaterile de la regulă, asta însă aveam s-o înțeleg ulterior.

Dar să le luăm pe rând. În momentul în care înșir aceste rânduri e vara anului 1997, dar întâmplările despre care voi vorbi s-au petrecut cu douăzeci de ani mai devreme, în URSS. Fac aceste precizări nu pentru a vă induce cu mai mult succes ideea unei nonficțiuni, ci pentru a stabili că narațiunea nu va fi cea a unui copil de 7-8 ani, protagonistul celor întâmplate, adică eu cel de atunci, ci a unui matur. Sunt conștient de faptul că, în pofda efortului meu de a fi cât mai echidistant față de mine însumi, cât mai fidel în relatarea celor petrecute și a sentimentelor pe care le aveam, adevărul poate fi altul. Îmi dau seama că orice amintiri, mai cu seamă amintiri atât de precoce și îndepărtate, sunt rodul unor prelucrări, purificări, interpretări și adaptări succesive. Acesta a și fost motivul pentru care am rugat-o pe bunică mea, mama Marta, să scrie la rândul ei tot ce ținea minte despre mine așa cum eram atunci. Nimeni nu m-a observat mai atent decât dânsa în acei ani. Mă temeam cel mai mult de ochii ei, de întrebările ei, de îngrijorările ei nicicând rostite. Intuiesc

că dânsa s-a apropiat cel mai mult de esența problemei, sau poate chiar a înțeles-o cu mult înainte ca eu să-mi fi dat seama de ea...

Știam de mult că va veni o zi și voi scrie despre toate acestea. N-am convingerea că voi putea scrie la fel și despre perioade mai târzii, mai ales despre tot ce a fost după acel 1 septembrie 1994 când, într-un anume fel, am murit înghițit de culoarul negru al terminalului „plecări” al aeroportului Șeremetievo. Peste două ore, aeronava în care urcasem avea să aducă pe unul din aeroporturile berlineze rămășițele aparent însuflețite ale tânărului de 24 de ani care eram atunci. Nimeni n-ar fi spus că am murit, pentru că lăsam impresia unui om viu: mă mișcam, vorbeam cu greu, dar deslușit. Într-un fel de regim autopilot reușisem să citesc anunțurile, să iau bagajul, să-l recunosc printre zecile de oameni ce așteptau la poarta de ieșire pe Alex, un văr de-al mamei, pe care-l mai văzusem doar o singură dată. Țin minte mașina lui argintie, deapotabilă, o marcă foarte scumpă, fără în-doială, pentru că-mi vorbea despre ea cu mândrie, așteptându-mi aprecierile. Apoi, văzându-mi dezinteresul, se potoli, abordând niște teme tot mai banale, la care continuam să-i răspund în doi peri. Nu mă îndoiesc că mă crezuse drogat sau chiar psihopat, în orice caz și mai țăcănit decât el, care e un fel de pictor. Reușește să facă niște tablouri neînțelese și pocite, lipsite de orice simț estetic și logic, deci foarte în vogă și destul de scumpe. Nu i-am reținut atunci privirea, dar știu că trebuia să mă urmărescă cu o anumită neîncredere. Ajuns în cartierul Wannsee, în cocheta vilă în stil ethno a unchiului Fabian, am încercat din răpputeri să fac față întâlnirii pline de afecțiune cu cohorta de rude berlineze ale bunicii, să par jovial și încântat, așa cum se cade unui tânăr binecrescut, dar nu cred că am dat dovadă de prea multă îndemânare. Rămas singur, în odaia ce-mi fusese afectată, băusem în decurs de o oră o sticlă de coniac pentru a bloca până și acel regim autopilot care mă ghida, deconectând definitiv orice contact senzorial cu așa-zisa lume exterioară.

Cel care s-a trezit a doua zi în mansarda vilei Randa din cartierul Wannsee era proaspăt doctorand în medicină la Charité și avea înfățișarea și memoria tânărului care pentru el însuși murise cu o zi mai devreme în aeroportul moscovit. Eram eu și nu eram eu în același timp. Țineam minte tot ce se întâmplase în viața care se curmase ieri, aveam imprimate în memorie toate sunetele și imaginile ei, toate cunoștințele pe care le acumulasem în timp. Știam bine ce-mi plăcuse când eram cu adevărat viu și mă feream inconștient anume de reîntâlnirea cu astfel de lucruri, evitând mai cu seamă sunetele, adică muzica, acea muzică care în noile circumstanțe m-ar fi durut prea tare. Nu vă mirați, au și morții durerile lor, unele foarte crâncene chiar, iar eu am avut dintotdeauna o sensibilitate acută la sunete.

Contactam telefonic și scriam cu regularitate familiei mele din Cernăuți, dar nici chiar pentru ei nu mai aveam decât niște sentimente mimate. Îmi făceam cu o cadență matematică datoria de mort viu, fiind readus la o formă de viață apropiată de cea pe care o numiți astfel doar de scurtele convorbiri telefonice săptămânale cu martorul vieții și morții mele. Era o reanimare parțială, de durată relativ scurtă, dar extrem de dureroasă, atât de dureroasă, încât trebuia să mă ucid cât mai grabnic din nou. Eu, care până la 23 de ani n-am știut ce gust are alcoolul, după cele trei minute de convorbire cu străinătatea, garantate de cartela Deutsche Telekom, beam în decurs de o oră o sticlă de coniac pentru ca să-mi sting cumva durerea demențială în care eram aruncat. Nimic nu doare mai tare decât un suflet mort reanimat. Sunt sigur că nu aveți cum să cunoașteți asta, or, cei mai mulți dintre voi, fără ca să știți, au avut marele noroc de a se naște morți de la bun început. Scrâșneam din dinți din

pricina acelei suferințe debilitante cât mergeam de la cabina telefonică până în odaia mea din vila Randa, apoi, odată ajuns, îmi turnam pe gât cu sete lichidul cafeniu, pregătit prevăzător din vreme. Mă frigea, dar nu mă ardea mai tare decât ecoul vocii tocmai auzite, care se transforma invariabil în acel strigăt implorator-disperat, ultimul lucru pe care l-am auzit înainte de a muri: „Să nu cazi, Woldemar, să nu cazi niciodată! Să-ți duci crucea până la capăt!”

Nu mi-am întors privirea îndărăt. Muream deja. Poate că, dacă o întorceam și dacă mă întorceam, mai eram în ceea ce pare a fi viața. Sau poate că, invers, muream amândoi, așa cum credeam că s-ar fi putut întâmpla. Cineva din noi trebuia să dispară pentru a-l lăsa pe celălalt să mai trăiască. Am ales să fac asta eu. Sper că nu am greșit, că nu ne-am sinucis dintr-o eroare fatală ambii.

Dar m-am abătut. S-ar cuveni să vă spun ce m-a determinat să scriu despre toate cele ce urmează. E din pricina aceluiași martor. Ambii ne angajaserăm pentru perioada de vară, într-o vacanță, ca asistenți medicali la una din taberele de pionieri de lângă Alupka. Era într-o noapte de august 1989. Cerna o ploaie mărunță, potolită, neobișnuită pentru această perioadă a anului în Crimeea. Nu ploua cu stropi, ci cu un fel de pulbere lichidă, care se așeza uniform peste lumea furată de întuneric. Aleile laterale ale parcului din Mishor erau pustii și neiluminate, străjuite de siluetele negre ale arborilor care pendulau molcom în bătaia vântului. Din clădirea circulară din beton armat a restaurantului, un fel de carte de vizită a modernismului sovietic de pe Coasta de Sud a Crimeei, se auzeau purtate de vânt frânturi din *Boat on the river*<sup>3</sup>. În aer stăpânea o răcoare clementă și mirosea înțepător a chiparos umezit și de asta și sunetele care

<sup>2</sup> Universitatea de Medicină din Berlin, pe lângă care funcționează cea mai mare clinică universitară din Europa.

<sup>3</sup> „Vasul de pe râu” (engl.), titlul unei melodii a formației americane „Styx”.

veneau păreau să fie la fel – umede și condimentate. Țin minte chiar și mort cum mirosea în acea noapte parcul din Mishor și cum piereau triste în întuneric frânturile acelei melodii... Ne așezaserăm pe o bancă jilavă, expusă rafalelor de stropi sărați, scuipați de talazurile care se frângeau trosnind de stâncile abrupte. Tăceam, stând ca întotdeauna la distanța cuvenită unul de celălalt. Ce mult tăcusem împreună în toți acei șapte ani de studenție! Cred că am făcut apel la toate intonațiile tăcerii. La un moment dat liniștea se sparse și auzii întrebarea:

— Spune-mi, Woldemar, oare de ce ești într-atât de diferit de noi, ceilalți? Ce crezi că te-a făcut astfel?

O vreme n-am răspuns nimic. M-am gândit inițial că pentru cineva care făcea medicină, și încă o specializare ca a noastră, întrebarea era pe cât de firească pe atât de inutilă, dar în scurt timp am simțit un fel de reverberație interioară, un ecou insistent care zicea: „ai auzit ce întrebare ți-a pus?”

— O să mă gândesc, am răspuns eu într-un târziu. Numai-decât.

Nu știi cui anume i-am făcut promisiunea asta. În orice caz, anume în noaptea cu pricina mi-a venit ideea să scriu despre această geneză a diferenței. Cred că eram deja perfect conștient că originea ei e în ceea ce Văgotski<sup>4</sup> numea „criza de la șapte ani”. Toate drumurile în căutările mele anterioare mă duceau anume într-acolo, spre vârsta când mi s-a turnat și solidificat interiorul pentru totdeauna.

Da, a mai fost și o discuție la cantina facultății cu profesorul Veazemski. Cred că eram în anul patru. Mi se păreau interesante cursurile lui. Și eu îi păream interesant. Probabil mă considera „un caz deosebit”. Încin să cred că discuțiile noastre aparent întâmplătoare de la cantina facultății n-au fost niciodată niște

simple coincidențe. Mă vâna. Și eu, la rândul meu, așteptam acele dialoguri pline de echivocuri, încărcate de aluzii și penumbre. Ne înțelegeam perfect. Îmi mergea vestea de cel mai promițător student al Institutului Secenov, în timp ce el era, cu siguranță, unul dintre cei mai cultivați psihopatologi sovietici. În acea discuție de care aminteam, una din primele pe care le-am avut, mâncându-ne fiecare macaroanele cu brânză de vaci la una dintre măsuțele de cherestea ale cantinei universitare, l-am întrebat:

— Foarte interesant ce spuneai, Aleksandr Filippovici, la prelegerea de azi despre alegerea rațională... Poate că întrebarea mea e naivă, un pic trasă de păr și n-are nicio legătură cu teoria asta, dar... cum credeți, de ce-mi place, bunăoară, mai mult Telemann decât Corelli? E din pricina unei predispoziții intrinsece sau e doar consecința unui cumul de factori extrinseci?

Tuși sec și mă analizez iscoditor o frântură de secundă cu ochii lui căprui. Avea o privire ascuțită, care te sfredelea iute ca o bormașină.

— Ca să vă dau niște răspunsuri atât de precise, Skawronski, ar trebui mai întâi să înțeleg de ce vă place muzica baroc, apoi muzica clasică și muzica în general.

Fața lui ovală fu străbătută de un licăr. Nu, nu-mi zâmbise. De altminteri, nu țin minte să fi zâmbit măcar o dată în prezența mea în anii studenției.

— Colegii mei v-ar spune că e vorba de mediul în care ați crescut, că ați fost influențați de gusturile celor cu care ați trăit împreună, că ați avut niște exemple pe care le-ați urmat, deci că ar fi consecința unei înrâuriri extrinsece. Eu cred că mediul e doar un factor adițional. Cred că preferințele ne sunt codate. Mediul le poate numai declanșa ori estompa. Dacă codul dumneavoastră genetic ar fi fost refractar și imun la muzică, atunci puteați, datorită anturajului, efortului, autocontrolului, să o cunoașteți, dar niciodată n-ați fi iubit-o cu-adevărat. Și nici n-ați

<sup>4</sup> Lev Văgotski (1896-1934), psiholog rus, autorul teoriei „crizei de la 7 ani”, vârsta la care se formează „eul social” al individului.

înțelege-o și simți până la capăt. Ceea ce vă spun e o erezie din punctul de vedere al liniei oficiale a psihologiei sovietice, dar... Considerați că răspunsul pe care vi l-am dat a fost la întrebarea pe care nu mi-ați pus-o.

Am zâmbit fără să spun ceva. Făcu și el o pauză, privind cumva împrăștiat spre măsuțele de alături, apoi îmi zise:

— Știți cum e cu mediul și individualitatea, Skawronski... Omul e ca o gemă. Depinde mult de cum e șlefuită, dar contează mai ales ce fel de piatră e. Un giuvaiergiu foarte iscusit va ști să facă dintr-un ametist o minune, așa încât până și un ochi priceput să-l creadă un alexandrit, dar nici cel mai pur și bine lucrat ametist nu va avea niciodată valoarea unui alexandrit.

— Pentru cei care știu să deosebească un alexandrit de un ametist, am obiectat eu după o clipă de tăcere, dar mă tem că din ăștia sunt tot mai puțini în lumea asta contrafăcută. Câți o fi? Unu din zece mii?

— Asta nu contează. Adică, e mai puțin important, s-a corectat el îndată. Ceea ce contează cu adevărat e cine va pune prețul, cei 9999 sau acel 1.

Am consimțit cu un surâs. Oare nu credeam la fel?

— E adevărat că în procesul prelucrării poți comite erori. Nimeni nu-i scutit de stângăcii, zise el apăsător, aruncându-mi o privire grăbită, nici chiar marii maeștri, dar uneori greșelile scăpate în lucrul cu un „material neobișnuit” pot da rezultate surprinzătoare. Asta-mi amintește de o istorie halucinantă pe care mi-a povestit-o până la război unul din cei mai mari bijutieri din Odesa epocii imperiale, Samuil Lifșiț. Nu mă îndoiesc că știți istoria familiei mele... Principii Veazemski erau printre clienții importanți ai casei Lifșiț. Așa s-a întâmplat că o mătușă de-a mea i-a încredințat anume tatălui lui Samuil prelucrarea unui mare smarald de Ural cunoscut mai târziu ca „smaraldul albastru” sau „smaraldul Lifșiț”. Era o comandă delicată. Smaraldul bine șlefuit și fără defecte se prețuiește mai mult decât

un diamant, dar analizându-l, bătrânul bijutier a observat chiar în inima mineralului o lacună, despre care o anunțase îndată pe comanditară. Înlăturarea ei presupunea despicarea pietrei în două, dar principesa Veazemskaia dorea să aibă o singură nestemată mare, nu două mai mici. Cei doi Lifșiț s-au gândit mult cum poate fi rezolvată problema, sau cum putea fi ascuns defectul. După zile de meditație, bătrânul crezuse că a găsit unghiul potrivit de tăiere pentru a-l camufla, dar comise chiar la începutul lucrului o gafă aparent ireparabilă, o mișcare greșită. Credea că-și pierde mințile. Îi venea să-și taie mâna. Samuil era mai puțin afectat decât taică-său, își revenise mai repede. Aduse lupa și lumina și privi atent smaraldul, în speranța că ceva mai putea fi recuperat. Nu-i venea să creadă ce văzuse: în urma acelei loviturii defectul se absorbise! Îi spuse îndată, cu multă bucurie, această veste lui taică-său. Însuflețit, bătrânul examinează la rândul lui piatra, apoi ar fi spus: „Nu defectul s-a absorbit în piatră, Samuil. Piatra a fost absorbită de defect. I s-a schimbat și culoarea, și transparența. Dar este neînchipuit de frumoasă tocmai așa.”

Își aranjă tacâmurile pe talgerul de plastic cafeniu și se ridică de la masă.

— Cu oamenii se poate întâmpla la fel... Cred că aveți un viitor mare Skawronski. Sfatul meu e să vă acceptați așa cum sunteți. Nu știu dacă are rost să vă puneți prea multe întrebări. O puteți face doar dacă nu vă temeți să vă uitați în prăpăstii... Dar dacă vreodată veți găsi curaj și un moment potrivit pentru așa ceva, aș fi curios să aflu ce-ați văzut în ele.

Acest moment s-a ivit doar acum, după ce am susținut teza de doctorat în medicină cu rara mențiune *summa cum laude*, care mi-a deschis larg ușile celor mai faimoase clinici și catedre ale lumii. Am acceptat fără prea multe meditații un post la Charite, până la preluarea căruia aveam la dispoziție o vacanță de șase săptămâni, timpul necesar pentru a scrie cele ce urmează.

Îndată după prânzul festiv, care a urmat ceremoniei confirmării, am luat avionul spre Nisa. Singurătatea era tot ce-mi doream, tot de ce aveam nevoie pentru a mă reîntâlni cu mine însumi. Le-am spus familiilor mele, toate adevărate și neadevărate în același timp, că am nevoie de o pauză, că-s extenuat după susținerea tezei și că trebuie să pun în ordine textul disertației pentru publicare. Mințeam. Morții nu pot fi extenuați. Nu simțeam nicio oboseală, chiar dacă lucrasem câte 16 ore zilnic cu îndărătnicia unui călăreț hun, trei ani, zi de zi. Scriam, citeam, frecventam spectacole, muzee, expoziții, călătoream, alergam, făceam zilnic înconjurul insulei Wannsee cu bicicleta, toate astea într-un regim calculat, desăvârșit, programat. Rudele mele berlineze mă credeau un pedant mecanicist, un apucat, dar asta era singura modalitate de a mima viața. Morții care-și păstrează funcțiile locomotorii nealterate au mare nevoie să-și umple cu ceva timpul și, mai ales, să pară că-s vii.

De altminteri, aveam un antrenament bun. Și înainte de această moarte interioară eram perceput de cei din jur ca un tip serios, hotărât, sigur pe sine și neînfrânat în pornirea de a fi cel mai bun în toate: arte, limbi, literatură, științe. Mă agățasem încă din școală de toate aceste hobby-uri ca de o scăpare pentru a camufla adânc o tristețe covârșitoare și o frică premonitorie de viață. Foloseam cu iscusință această mască a perfecționismului pentru a acoperi ceea ce era sub suprafața ireproșabil de rece și senină a chipului meu. Această mască a ascuns mereu un suflet solitar, vulnerabil, de o sensibilitate nesănătoasă.

Dietmar are o proprietate în Cap Ferrat, în vecinătatea plajei Passable, de unde se deschide o perspectivă paradisiacă spre Villefranche sur Mer. Cred că nu există un loc mai frumos pe toată Coasta de Azur. Trecusem pe acolo cu diverse ocazii în perioada doctoratului meu la Berlin, mai cu seamă când nu era nimeni, în lunile reci ale anului.

— Vei putea lucra nestingherit, mi-a zis el la despărțire, după prânzul festiv pe care l-a oferit după susținerea tezei în unul din cele mai scumpe restaurante de pe Kurfuerstendamm. Nu te vom deranja, nu va veni nimeni în cele șase săptămâni cât vei fi acolo. Ai la îndemână tot ce-ți trebuie, inclusiv mașina. Dacă ai nevoie de ceva suplimentar..., zise el privindu-mă cu subînțelesuri, nu ezita să-mi spui.

Simpatic Dietmar, din toate punctele de vedere... Am fi putut deveni prieteni buni, l-aș fi iubit sincer... M-am gândit deseori ce destin aș fi avut, cum aș fi fost, dacă creșteam alături de el, cu Laura. Se prea poate că ieșea din mine un „om normal”, ca și surorile mele: făceam niște școli de elită, îmi luam prima doză de droguri pe la paisprezece ani, la optsprezece ani stricam prima mașină, iar la douăzeci se iveau primele datorii usturătoare pe la vreun cazinou din Saint Vincent ori Bad Homburg. Urma tradiționala criză în relația cu familia. „Mă învățam minte” în „discuții sincere”, ca între „bărbați adevărați”, cu Dietmar, cu taică-său, toate pline de istorii personale sulfuroase, de amintiri, sincerități și revelații condimentate. Ne-am fi înțeles din priviri, cu ochii sticlindu-ne prin perdeaua aromată de fum de țigări puertoricane de foi, apoi ne-am fi bătut amical pe umăr. S-ar fi revenit astfel la „normalitatea deplină”, aranjându-se o căsătorie profitabilă cu cineva față de care nu aveam nici măcar sentimente neutre. După cum e firesc, corectam repede acest gol printr-o relație extraconjugală. Pentru normalitate, pentru calmul familiei și pentru bunul meu nume reușeam, poate, să fac un copil. Apoi, grație relațiilor, intram și eu în serviciul diplomatic. Mă „astămpăram”, mai bine-zis păstram mai cum se cuvine aparențele. Pe la 40 de ani probabil că deveneam și eu ambasador în vreo țară din Lumea a Treia...

Dar nu despre „normalitatea” mea ratată mă pornisem să vă vorbesc, și nici despre Dietmar... I-am acceptat oferta, deși nu mă prea trăgea la Cap Ferrat. Era prea mare discrepanța